

Párhuzamos életképek (XI.)

Idén is Palicsfürdőn tartották a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékokat, akárcsak tavaly, a kerek évforduló alkalmával. Az ünneplők tavaly még alig értek be a templomba, idén már bizony nem kellett szabad ülőhely után tekintgetni.

Szabadkán mézfesztivált, Hajdújáráson és Horgoson szüreti napokat tartottak szeptember 28-án. A rendezvények nemcsak méreteikben voltak szerényebbek az elmúlt évekhez viszonyítva, hanem rendezettségben, és igényességben is. A por és szemét nyomát nemcsak a cipőnkön láthattuk, a préselésre váró szőlő látványára sem futott össze az ember szájában a nyál. A rendezvények mintha rációlnának arra a sokat emlegetett tételre, miszerint a sokévi tapasztalat során javul a minőség. A szürkeség, az igénytelenség lépten-nyomon tetten érhető.

*

Egy alkalommal azokról a magyar vagy magyar vonatkozású kastélyokat, pontosabban kastélyromokat próbáltam körüljárni, amelyek építetői, lakói egyben települést hoztak létre, közösséget erősítettek azzal, hogy templomot építettek, hogy az emberek hitben, reményben megerősödve álljanak talpra. Sokszor maguk a főurak nem is magyar nemzetiségűek voltak, ám azzal, hogy a magyar királyság területére jöttek, annak a közösségnek a szolgálatába álltak, azt a népet igyekeztek felemelni.

*

– 1932-ben, gyermekkoromban szemtanúja voltam, amikor gőzgéppel lerombolták gróf Karátsonyi Jenő üresen hagyott kastélyát. Az emberek elhűlve nézték a pusztítást. Senkinek nem volt közömbös annak a kastélynak a földig rombolása, amelynek a falu legnagyobb része a megélhetését köszönhette, mégsem szóltak egyetlen szót se – meséli Karakó János, a 80. életévében járó kántor, aki korábban főállású fényképész-mester volt a faluban. Az épület-

anyagból aztán lóistállót építettek az Aladár-majorságban. Mára az istállókkal együtt a kúria is ebek harmincadjára jutott.

Karátsonyi Andor kastélya sem járt jobban. Pedig az egyemeletes, klasszicista stílusú épület a legszebb bánáti kastélyok egyike lehetne. Ma is áll még a falu főutcáján az egykori, ma gépparkul szolgáló csodás épülettel átellenben, de napjai meg vannak számlálva, 1945-ben a partizán „értékteremtők” a „bárók, grófok fasiszta naplopók” jelszóval elvették az épületet – amelyben a Magyarország vármegyéiről az 1900-as években kiadott monográfia szerint sok értékes műtárgy és 2500 kötetes könyvtár volt –, és néhány évig iskolát próbáltak működtetni benne. Utoljára pedig a tisztítószerket és piperecikket gyártó Hinom vegyi üzem savas termékei marták a még megmaradt falakat, és pusztították az egyre fogyatkozó, valamikor talán franciakert fáit. Pedig ebben a kastélyban Munkácsy Mihály is többször járt Szamossy Elek festő és restaurátor inasaként. A Karátsonyi család birtokába egyébként 1781-ben került Beodra, amikor is Karátsonyi Bogdán örmény származású főnemes megvette a kincstártól. A család 1591-ben Franciaországból érkezett és telepedett le a moldvaországi Badocsányban, onnan pedig Erdélybe került, és ott vette fel a Karátsonyi nevet.

*

Csókán a Marczibányi család emléke már nem él elevenen. A nemes családra viszont lenne miért emlékeznie a csókai magyaroknak és nem magyaroknak egyaránt, hiszen az 1847-ben meghalt Marczibányi Lajos is számtalan alapítványt tett végrendeletében a csókai templomra, a szegények megsegítésére és iskolára.

A Marczibányi család tárgyi emlékeit képező párját ritkító csókai templomon kívül áll még az egykori kastély, és körötte a kialakított cifrakert,

arborétum maradványai. A kastély falán hivalkodó vörös csillagos tábla, miszerint „A Csóka Mezőgazdasági birtokot a munkás együttes J.K.P és Tito elvtárs jóvoltából 1950.IX.3-án saját kezelésbe vette át”, nemcsak a kisajátításról tanúskodik, hanem jelzi, a magyar értékeket megsemmisítő partizán és kommunista szellemiséget.

Az öregnek vélt, különleges értékű fákat a park „rendezésekor” vágták ki, hogy ne zavarja a sétálni vágyókat. Nem zavarnak lassan már senkit. A csókaiak szeme láttára pusztulnak el halkan, akárcsak a Marczibányiak emléke.

*

Az 1800-as évek elején Szécsen Sándor Temerinben egyszerre látott hozzá a plébánia-templom és a kastély építéséhez. A barokk stílusú kastély köré díszkertet létesített. A grófi birtokot a XX. század végén az apatini Fernbach Antal vette meg, és több ízben végzett átalakításokat a kastélyon, a parkot pedig tízholdnyi arborétummá bővítette.

Szécsen Károly temerini kastélyában egyébként a Vaskapu építése közben Széchenyi István gróf is többször megfordult, és naplójában elismerően szólt a birtok tulajdonosáról. Rasztinai báró Rédl Imre majdani feleségét, Malvina grófkisasszonyt Széchenyi útitársa, Waldstein „bájos leányká”-nak nevezi, akit „anyja hivalkodóan öltöztetett. Főköztőjével túlságosan elegáns volt egy ilyen vidéki hétköznapon”.

Ökrész Károly helytörténettel foglalkozó nyugalmazott állatorvos szerint a grófi család emlékét nem őrzi a falu, de még a birtokot tőlük átvevő Fernbach családot sem. Pedig Szécsen Károly gróf családi ága igazán megérdemelné, hogy legalább az emléke hagyományozódna a faluban. A kolerajárvány idején magtárait megnyitotta a falu javára. A köztemetőben található síremléke is arról tanúskodik, hogy osztozik jobbagyai, béresei sorsában.

*

A pusztulásra ítélt főúri kastélyok sorsát azonban a temerini Szécsen-kastély sem kerülheti el. Bár 1949 óta műemlékként tartják számon, állagának megőrzésére nem fordítanak gondot. Az ugyancsak védelem alatt álló díszes cserépkályhák harminc évvel ezelőtt még a padlás biztonságos helyén voltak, mostanra azonban már csak a törmelékei maradtak meg. Az egykor tízholdnyi arborétum 1977-től áll védelem alatt. Azóta a védett területből alig maradt 3 hektárnyi. A halastó forráserei a szakszerűtlen tisztítás következtében eldugultak, a tó elmocsarasodott.

– A kastély jövője ma bizonytalanabb, mint valaha – mondja a falu krónikása, Ökrész Károly, aki egyébként levelezésben állt a Nyugatra távozott Szécsen-leszármazottakkal. Meglepődve tapasztalta, hogy a grófi család sarjai az ő könyvéből szereztek tudomást a család temerini kötődéseiről, múltjáról.

*

Az Andrássy báró család örökül kapott krasznahorkai vár kápolnája előtti szoba a leg-hatalmasabb várasszonynak, Serédy Zsófia, Andrássy Istvánnéknak szerény kis hálószobája – amelyben két ágy fért el, egy magának, a másik a két fiának – ma örök nyugvóhelye egykori lakóinak. Itt alussza örök álmát üvegkoporsóban a vidéknek és családjának legendás őrangyala. Önzetlenségét Isten azzal jutalmazta, hogy nemcsak szép emlékét, hanem mumifikálódott testét is megőrizte a mának.

A Mikszáth által Gyönyörű Erdőcskének fordított Krasznahorka lovagvár kriptájában üveglapokkal borított koporsóban nyugszik Serédy Zsófiának, a lőcsei fehér asszonynak természetes úton mumifikálódott holtteste. Bár most nem tudom, a közelmúltban történt tűzvész után, milyen állapotban találják majd az odalátogatók.

A vár a középkorban csaknem mindig a Bebek családé volt, amely egy időben a sajátjának tudhatta egyébként a Szendrői várat is.